

APIE 1920 M. ĮVYKIUS LIETUVOS KARIUOMENĖJE IR ATSIMINIMŲ AUTORIŲ MATAŲ KLIKŲ

Dr. Aušra Jurevičiūtė
Vytauto Didžiojo karo muziejus

DOI: <https://doi.org/10.47459/ka.2021.36.7>

1920 m. vasario 22–24 d.¹ vykusio Kauno įgulos kareivių sukilimo, dar vadinamo Panemunės sukilimu, priežasčių buvo keletas. Plk. Jonas Petruišis to meto kariuomenės būklę apibūdino taip: „Kariuomenė po ištisų metų kautynių labai pavargusi, algos keli mėnesiai jau negaunamos, maistas labai blogas, be jokios pakaitos.“² Lietuva rengėsi Steigiamojo Seimo rinkimams, bet Rinkimų įstatyme nebuvo numatyta suteikti rinkimų teisės kariams. Jame buvo rašoma: „Karininkai, mobilizuotieji karo valdininkai ir kareiviai atstovų nerenka, bet patys atstovais renkami gali būti.“³ Lietuvos priešams, kuriais to meto karinės spaudoje buvo vadinami bolševikai, lenkai ir vokiečiai⁴, tai buvo puiki proga destabilizuoti padėtį šalyje. Neramumai prasidėjo 1920 m. vasario 20 d. įvairiuose daliniuose, kai agitatoriai sukurstė kareivius sukilti ir kelti įvairius reikalavimus.

Vasario 21 d. Šančiuose įvyko kareivių susirinkimas. Jame dalyvavo 200 atstovų. Susirinkimui vadovavo komunistas psk. Petras Mickeliūnas. Buvo surašyti reikalavimai ir vasario 22 d. prie Įgulos bažnyčios vykusia-

¹ Sukilimo datos įvairiuose šaltiniuose skiriasi: vasario 20–23 d., 21–23 d., 22–23 d. Straipsnyje įvardyta sukilimo data – vasario 22–24 d., vasario 22 d. – oficiali jo pradžia, mitingas prie Įgulos bažnyčios, 24 d. – sukilimo atgarsių kitose įgulose, Šiaulių daliniuose ir kt. numalšinimas.

² Novaitis, A. 1920 metų kareivių sukilimas. *Karys*, 1961, Nr. 4, p. 103.

³ Valstybės tarybos rinkimų įstatymas, 1919 m. spalio 30 d., str. 2 pastaba, http://www.xn--altiniai-4wb.info/files/istorija/IH00/1919_Rinkim%C5%B3_%C4%AF_Steigiam%C4%85ji%C4%AF_Seim%C4%85_%C4%AFstatymas.IH1201.pdf [žr. 2021-03-21]

⁴ Bandymas sukilti Kauno įguloj. *Kariškių žodis*, 1920, Nr. 9, p. 66.

Lietuvos kariuomenės kūrėjai savanoriai prie savo vėliavos JAV. Iš kairės: stovi Matas Klikna (pirmas), Petras Bobelis, Konstantinas Petrauskas, Jurgis Dragūnevičius. (*Lietuvių dienos*, 1956 m. lapkričio mėn., Nr. 9)

me mitinge perduoti kariuomenės vadovybei – gen. Pranui Liatukui. Jame dalyvavę kariai, įteikęs reikalavimus, ramiai grįžo į kareivines ir jokių riaušių nesukėlė. Tačiau sukilo A. Panemunėje dislokuotas artilerijos pulkas ir 2-asis atsargos batalionas – sukilėliai pradėjo suiminti karininkus. Jie suėmė ir ten atvykusį kariuomenės vadą gen. P. Liatuką. Malšinti sukilėlių buvo pasitelkti Šeštojo ir Aštuntojo pėstininkų pulkų kareiviai. Tarp sukilėlių ir kariuomenės vyko susišaudymai.

Vasario 23 d. sukilo ir Karo aviacijos specialistų kuopa. Kovoje su sukilėliais, lipdamas į kalną, žuvo JAV kariuomenės vyr. ltn. Samulis Haris (1896-12-24–1920-02-24). Jis tuo metu buvo Lietuvoje su JAV karine misija. S. Haris buvo išvežtas į JAV ir palaidotas Arlingtono kapinėse. 1920 m. liepos 20 d. JAV lietuviai jam pastatė balto marmuro paminklą su Vyčiu, o Lietuvoje 1927 m. – atminimo paminklą Aleksote.

Vasario 24 d. sukilimas numalšintas visose įgulose, kuriose buvo prasi-dėjęs. Maištininkai buvo suimti ir nuteisti: 4 – sušaudyti, 183 – patraukti teisminėn atsakomybėn⁵. Kauno įgulos kareivių sukilimas buvo svarbus to meto įvykis, privertęs kariuomenės vadovybę ir Lietuvos valdžią pakeisti Rinkimų įstatymą ir suteikti balsavimo teisę kariams.

⁵ B. P-as. Paminėjo nepavykusį sukilimą. *Karys*, 1955, Nr. 5, p. 156.

APIE ATSIMINIMŲ AUTORIŲ

Matas Klikna Martyno gimė 1901-02-10 Sotkalnių kaime, Kražių valsčiuje, Raseinių apskrityje. Tarnavo savanoriu 1919-08-01, pašauktas 1919-10-01–1920-08-18. Dalyvavo kovose su lenkais. 1923 m. baigė Kelių ir tiltų statybos kursas, 1928 m. gyveno Tauragėje, iki 1944 m. tarnavo Plentų ir vandens kelių valdyboje Šiaulių rajone⁶. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją. 1949 m. atvyko į JAV. Gyveno Čikagoje, Ilinojaus valstijoje. Buvo vienas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių sąjungos steigėjų JAV, Čikagoje, 1949 m. išrinktas į pirmąją atkurtos organizacijos valdybą ir nuo 1949 m. Sąjungos valdybos sekretorius. Tuo pat metu buvo įkurtas ir Čikagos skyrius, kurio valdyboje 1953 m. ir 1956 m. dirbo kūrėjai savanoriai plk. ltn. Jonas Švedas, kpt. Povilas Dirkis ir k. v. Matas Klikna⁷.

M. Klikna buvo apdovanotas Kūrėjo savanorio medaliu (apdovanojimo liudijimas Nr. 2774, išduotas 1929-05-31). Mirė 1984 m. rugpjūčio 14 d. Čikagoje, JAV, palaidotas Šv. Kazimiero lietuvių kapinėse⁸.

⁶ Lietuvių enciklopedija. Bostonas, t. 12, p. 117.

⁷ Savanoriai kūrėjai Čikagoje. *Karys*, 1954, Nr. 5, p. 132.

⁸ Padėka. *Dirva*, 1984, Nr. 172, p. 5.